

Vårt ansvar og konstitusjonens verdier

Taler

Olemic Thommessen

Dato

9 april 2015

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Ved åpningen av stortingsmøtet

1 Kjære medrepresentanter!

I dag, for 75 år siden, holdt Stortinget sitt siste møte på lang tid. Det skulle da gå over fem år før Stortinget møttes igjen -- og et møte kunne settes i denne sal.

5

De fem krigsårene fra 1940 til 1945 er den eneste perioden i norsk historie siden 1814 hvor vårt folkestyre har blitt fortrenget av en totalitær okkupasjonsmakt. Brått og overraskende falt dette, demokratiets bygning, i diktaturets hender.

10 Etter en dramatisk flukt ut av hovedstaden gikk Stortinget fra hverandre. Men før den tid hadde stortingsrepresentantene rukket å ta det ansvaret som til syvende og sist hviler på landets nasjonalforsamling i en krisesituasjon: Nemlig, i tråd med Grunnlovens demokratiske intensjoner, gjennom Elverumsfullmakten, å legitimere landets lovlige regjering gjennom krigsårene.

15

Vi skal huske at den historien som skrives i ettertid ofte gir et rasjonelt overblikk som virkelighetens drama sjelden kan kjenne seg igjen i. For de som stod midt i hendelsene 9. april 1940 var situasjonen høyst uoversiktlig og kaotisk. Det vi vet i ettertid, var det ingen som visste da.

20

Derfor står det særlig stor respekt av det klarsyn og den evne til å holde de overordnede verdiene for øye som Stortinget, under stortingspresident Carl Joachim Hambros ledelse, viste i landets mest dramatiske stund. Hambro så de mulighetene og pliktene som lå i konstitusjonen, og han var handlekraftig nok til at han fikk Stortinget med på de nødvendige beslutningene.

25

Norge var ikke, og kunne ikke være, rustet til å ta opp kampen mot verdens

sterkeste krigsmakt alene. Derimot var landets politiske ledelse bærere av en
30 politisk kultur og tradisjon som førte til at trusselen fra diktaturet ble møtt med
konstitusjonelle våpen. Grunnloven, det demokratiske systemet og dets
spilleregler, var så dypt rotfestet at de ble førende for hvordan landets ledere
kom til å opptre.

35 Det reddet ikke Norge fra krig og okkupasjon, men det la grunnlaget for Norges
videre kamp sammen med våre allierte.

Elverumsfullmakten -- Stortingets overdragelse av makten til kongen og
regjeringen så lenge krigen varte -- står i ettertid som et av folkestyrets gylne
40 øyeblikk. Denne beslutningen gjorde det mulig for konge og regjering å bli et
samlingspunkt, et symbol og et håp.

Kjære medrepresentanter!

45 Det ligger i det parlamentariske demokratiets natur at det ytterste ansvaret til
syvende og sist hviler på Stortinget. I denne salen samles folkestyrets fremste
representanter. Vi har folket i ryggen, men i selve handlingen er vi alene.

Aldri har vel ansvaret hvilt tyngre på Norges folkevalgte enn i ukene etter den
50 tyske invasjonen. Regjeringen hadde overtatt Stortingets myndighet, men var på
flukt gjennom et land som i stadig større grad var hærtatt av en fiendtlig makt.

Stortingsrepresentantene reiste hvert til sitt, men mange skulle snart komme
under et voldsomt press -- og bli nødt til å manøvrere i et ukjent og usikkert
55 terreng.

Stortingets presidentskap gikk i forhandlinger med tyskerne om en ordning av
okkupasjonsstyret. Samfunnet måtte fortsatt fungere til tross for krigen. Det
resterende presidentskapet ga til slutt etter for tyskere krav om å trekke
60 Elverumsfullmakten tilbake, avsette regjeringen og anmode kongen om å
abdisere. Senere fikk de støtte til dette fra et flertall av stortingsrepresentantene.

Denne ettergivenheten har, ikke uten grunn, vært hardt dømt i ettertid. Den
var, med granskningskommisjonens ord, «politisk sett uforsvarlig». Men når vi
65 feller dommer over våre forgjengere, må vi også huske at situasjonen i 1940
fremstod mer truende, desperat og håpløs enn hva vi i dag kan forestille oss.

Og heldigvis -- kan vi i dag si -- ble forhandlingene med tyskerne brutt. Noe
70 stortingsmøte ble ikke holdt; Elverumsfullmakten ble ikke trukket tilbake av
våre folkevalgte.

Tvert imot ble fullmakten stående som fundamentet for Nygaardsvold-
regjeringens arbeid under krigen -- en garanti for at den, selv i utlendighet under
75 okkupasjonens tid, styrte med landets folkevalgte -- og dermed folket -- i ryggen.

Kjære medrepresentanter,

80 I dag, 75 år senere, kan begivenhetene 1940 være en kilde til refleksjon og gi oss
viktig historisk lærdom. Erfaringene fra våre folkevalgtes møte med diktaturet
minner oss om at orden raskt kan bli til kaos. Stortinget åpner senere i dag en
utstilling der vi ser hvordan diktaturet bokstavelig talt invaderte denne
bygningen. Reichskommissar Josef Terboven hadde sitt kontor i
85 eidsvollsgalleriet -- og Joseph Goebbels har stått her hvor jeg står nå.

Det er bilder på netthinnen som fortsatt krenker -- og minner oss på viktigheten
av å være på vakt og hegne om de grunnleggende verdiene Grunnloven og vårt
demokrati bygger på.

90 9. april er også en påminnelse om det ansvaret hver og en av oss sitter med i
ytterste konsekvens. I 1940 bar Stortinget det ansvaret med forankring i en sterk
politisk kultur. Det å søke til konstitusjonens demokratiske verdier og ideer var
en refleks som sto over fristelsen til å velge enklere utveier. Nettopp denne
95 politiske kulturen er også i fremtiden vårt beste vern i møtet med nye kriser.

Kilde

www.stortinget.no

Emner

2. verdenskrig, 9. april, Stortingstale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/vart-ansvar-og-konstitusjonens-verdier>

110

115

120

125

130

135

140